

Sykepleien

ESSAY

Anerkjennelse styrker helsesykepleierens faglige mot

Standardisering og skjemaer utfordrer helsesykepleierens faglige og etiske ansvar. Kollegial støtte og anerkjennelse kan vekke motet til å stå opp for det som virkelig teller.

Ingeborg Nilsen

Pensjonert helsesykepleier med mastergrad

Kollegastøtte

Kartlegging

Etikk

Helsestasjon

Skolehelsetjeneste

Sykepleien 2025;113(102588):e-102588

DOI: [10.4220/Sykepleiens.2025.102588](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2025.102588)

Hovedbudskap

Anerkjennelse er viktig for både faglig og personlig utvikling – også i helsesykepleierens hverdag. Når styringssystemer og faste kartleggingsverktøy tar over for faglig skjønn og etisk ansvar, blir både faget og fagpersonene usynlige. Historien om «Tora» viser hvordan mot, refleksjon og kollegial anerkjennelse kan gjøre både mennesket og faget synlig igjen.

Det var en helt vanlig ettermiddag. Jeg satt med kaffekoppen da det ringte på døren. Utenfor sto en kollega jeg ikke hadde sett på lenge. Helsesykepleieren, som jeg her kaller Tora, hadde blitt flyttet til en annen helsestasjon etter et lengre fravær.

Da vi jobbet sammen, hadde vi et godt samarbeid og mange interessante faglige diskusjoner. Nå hadde Tora noe hun ville dele. Hun sa: «Jeg har lenge følt meg usynlig – akkurat som det usynlige barnet i Tove Janssons novelle. Nå er jeg synlig igjen, og det føles utrolig godt.»

Jeg kjenner godt novellen om Ninni (1), jenta som ble usynlig etter å ha bodd hos en «iskald og ironisk» tante. Omsorg og kjærlighet fra Mummifamilien gjør at hun gradvis blir synlig igjen. Men først da Ninni forsvarer Mummimamma og biter Mummipappa i halen, blir hun helt synlig. Hun blir sett og anerkjent for sitt sinne og for å stå opp for Mummimamma.

Helsesykepleiere må bruke kartleggingsverktøy

Jeg ble avbrutt i tankerekken da Tora fortsatte: «Som ung sykepleierstudent ble jeg fascinert av helsesykepleiefaget da jeg var i praksis hos en helsesykepleier som virkelig så folk og møtte dem der de var. Jeg så hvordan denne personlige måten å jobbe på skapte tillit. Den kunsten – det sykepleiefaglige skjønnet – ville jeg også lære.

Etter hvert prøvde jeg selv å gi individuelt tilpasset helsesykepleie etter beste evne. Men så bestemte myndighetene at helsesykepleiere skulle samle inn helseopplysninger ved hjelp av standardiserte kartleggingsskjemaer. Da kunne kommunen og forskere hente data direkte fra barnas journaler.

«Jeg kjente i hele helsesykepleierkroppen at slik kartlegging ikke var god for den individuelt tilpassede og omsorgsfulle helsesykepleien.»

Alle helsesykepleierne i kommunen ble pålagt å bruke kartleggingsverktøyene under helseundersøkelsene. Men hva ville en slik kartlegging gjøre med helsesykepleiefaget – og med tjenestene til barn, unge og familier? Jeg kjente i hele helsesykepleierkroppen at slik kartlegging ikke var god for den individuelt tilpassede og omsorgsfulle helsesykepleien. Jeg ble både trist og sint.»

Var det etisk ansvar overfor tjenestebrukerne Tora kjente på? Ifølge de yrkesetiske retningslinjene (2) har hver sykepleier et personlig ansvar for at egen praksis er faglig, etisk og juridisk forsvarlig. Helsesykepleieres etiske bevissthet og respekt for brukerne gir dem styrke til å handle moralsk – selv om de må kjempe alene i slike kamper (3).

Anerkjennelse bygger selvfølelse og egenverd

Tora forteller videre: «Jeg sa til de ansvarlige at jeg ikke kunne bruke kartleggingsverktøyet. De svarte at jeg ikke gjorde jobben min hvis jeg lot være. Da svarte jeg at jeg ikke gjorde jobben min hvis jeg brukte det. Men de ansvarlige likte dårlig å bli motsagt. De ble litt som tanten til Ninni – de ble krasse og avvisende. Jeg følte meg mer og mer usynlig. Til slutt var jeg helt borte.»

Hvorfor ble Ninni og Tora usynlige? Ifølge Honneth (4, 5) er anerkjennelse den grunnleggende psykososiale betingelsen for at mennesker skal kunne utvikle seg til hele og sunne individer som får mulighet til å virkeliggjøre sitt iboende potensial. Han beskriver tre former for anerkjennelse, knyttet til tre livssfærer: den private, den rettslige og den sosiale.

I privatsfæren får vi anerkjennelse gjennom emosjonelle bindinger. I den rettslige sfæren handler det om å få rettigheter og plikter. I den sosiale sfæren opplever vi anerkjennelse når vi deler og bidrar til felles verdier.

Anerkjennelse i privatsfæren handler om kjærlighet og gir grunnlag for god selvfølelse. I den rettslige sfæren er anerkjennelse knyttet til respekt, som danner grunnlaget for selvrespekt. Anerkjennelse i den sosiale sfæren er solidaritet og handler om å bli verdsatt og inkludert i

sosiale fellesskap, som for eksempel på arbeidsplassen. Dette er viktig for å utvikle egenverd og legger grunnlaget for god selvtillit.

Krenkelser kan gjøre mennesker usynlige

Det motsatte av anerkjennelse kaller Honneth (4, 5) for krenkelser – altså opplevelsen av ikke å bli sett eller verdsatt. Krenkelser er atferd som får et menneske til å føle seg mindre verdt og utenfor fellesskapet, og som skader selvfølelse, selvrespekt og selvtillit.

Honneth beskriver også begrepet usynlighet som det å være fysisk til stede, men sosialt usynlig fordi man blir oversett eller ignorert. Alle former for krenkelser skader individet, og hvis de varer lenge eller er alvorlige, kan de føre til helseskade.

«Tora ble ikke tatt på alvor da hun påpekte at kartleggingsverktøyet utfordret disse faglige og etiske retningslinjene.»

Ninni hadde opplevd krenkelser i den private sfæren, der tanten behandlet henne kaldt og ironisk. Resultatet var at Ninni ble usynlig. Mummifamiliens omsorg, kjærlighet og anerkjennelse hjalp henne med å bli synlig igjen.

Men hvorfor ble Tora usynlig? Jeg tror hun opplevde krenkelser både i den rettslige og den sosiale sfæren. Hun kjente på ansvaret for å utøve en praksis som skulle være faglig og etisk forsvarlig, men ble ikke tatt på alvor da hun påpekte at kartleggingsverktøyet utfordret faglige og etiske retningslinjer (2, 6).

Standardisering svekker fagkunnskap

Hva kunne være grunnen til at Toras vurderinger og erfaringer ikke ble respektert eller verdsatt?

Honneth (4, 5) beskriver hvordan de verdier og perspektivene som får mest gjennomslag, ofte tilhører den sosiale gruppen som har makt til å forme hva som teller som viktig.

Byråkratiske krav har klart å overstyre helsesykepleiernes faglige verdier – i kampen om å samle helsedata til kvalitetsforbedring, overvåkning, styring og forskning (7).

Tora fortsatte: «Kanskje det var bra å bli borte. Jeg undret meg over om det bare var jeg som opplevde at denne standardiserte kartleggingen var problematisk. Etter hvert begynte jeg å lese, og da forsto jeg at jeg ikke var alene. Mange kloke mennesker har skrevet om hvordan standardisering i velferdsstatens profesjoner kan overse den tause kunnskapen og de personlige erfaringene til fagfolkene som står nærmest brukerne.»

Det var tankevekkende å høre om Toras opplevelser og refleksjoner. Clancy og Kjølrsrud (8) beskriver verdinøytrale styringssystemer – som ikke tar hensyn til sykepleiens faglige og etiske verdier – som en trussel mot fagtradisjonen. Slike systemkrefter truer også helsesykepleiernes

spesifikke kunnskap og setter den individuelt tilpassede helsesykepleien under sterkt press (9).

Manglende anerkjennelse kan føre til kamp

Helsesykepleiere ønsker å arbeide helsefremmende og møte foreldre med en anerkjennende holdning. Men økende detaljstyring og innføring av stadig nye temaer i de standardiserte kartleggingsverktøyene har gradvis innskrenket handlingsrommet for en helsefremmende tilnærming (10).

Honneth (4, 5) hevder at manglende anerkjennelse enten kan føre til underdanighet eller til kamp for å bli anerkjent. Når mennesker opplever urettferdighet, kan det motivere til slike anerkjennelseskamper – kamper som utfordrer og kan endre urettferdige maktforhold. Dette beskriver Honneth som moralens grammatikk.

«Når mennesker opplever urettferdighet, kan det motivere til anerkjennelseskamper – kamper som utfordrer og kan endre urettferdige maktforhold.»

Tora tar mot til seg, handler moralsk og kjemper for faget. Hun forteller: «Hvordan kunne jeg kjempe mot denne standardiseringen av helsesykepleien på en måte som faktisk virket? Gjennom lesing fant jeg et fellesskap. Etter hvert begynte jeg å sette ord på egne erfaringer og refleksjoner.

Ord kan få folk til å undre seg, tenke og forstå. De kloke ordene jeg leste – og ordene jeg selv skrev – ble som gode samtaler. Jeg kunne til og med dele dem med mennesker der ute, ukjente, men likevel en del av et inkluderende og anerkjennende fellesskap.»

Tora fikk anerkjennelse på helsesykepleierkongressen

Tora fortsetter: «Gjennom ordene mine viste jeg hvordan de standardiserte kartleggingsverktøyene truer helsesykepleiernes fagkunnskap. Noen ganger fikk jeg høre at det jeg skrev, hadde betydning også for andre. De fant støtte for egne tanker og følelser i artiklene mine. Den vissheten gjorde meg mer synlig, og jeg våget å reise på helsesykepleierkongress.

På kongressen fant jeg interesse i en publikasjon som ble presentert av lærere fra en utdanningsinstitusjon for helsesykepleiere. Jeg ville vite mer og snakket med en av lærerne som presenterte studien. Det var da det skjedde. Det var da ordene kom – så ærlige og direkte til meg: 'Vi bruker artiklene dine i utdanningen av helsesykepleiere.'

Den anerkjennelsen traff meg så sterkt at tårene spratt. Jeg kjente at hele meg ble synlig. Det var noe underfullt i det øyeblikket.»

Møtet med kollegaen berørte Tora

Møtet med helsesykepleielæreren – kollegaen – berørte Tora sterkt. Kollegaen anerkjente henne for hennes bidrag og kamp for helsesykepleiefagets verdier.

Martinsen (11) beskriver det å bli bevegelig berørt som noe hellig. Det er noe som kommer til oss utenfra, griper oss og fyller oss med ærbødighet og ydmykhet. Hun skriver: «Det hellige kan fornemmes som en erfaring av å bli rammet, stanset og rykket opp. Det er noe som hender mennesket, men også noe som skjer mellom dem» (s. 28).

Hellige øyeblikk setter seg som spor i kroppen. De kan hentes frem senere – som kilder til styrke, mot og livsglede. Det hellige er ordløst i selve øyeblikket, men kan formidles i ettertid – slik Tora gjorde da hun kom til meg for å fortelle.

Anerkjennelsen gir styrke til videre kamp

Ut fra Honneths teori (4, 5) kan Toras artikler forstås som en kamp for anerkjennelse. Da hun fikk vite at tekstene hennes ble brukt i utdanningen av kommende helsesykepleiere, ble hun klar over at hun faktisk deltok i en større felles motstand mot verdinøytrale styringssystemer – systemer som ikke tar hensyn til helsesykepleiers faglige og etiske verdier.

Den spontane anerkjennelsen fra helsesykepleielæreren berørte Tora dypt. Kanskje ble også læreren – kollegaen – berørt i møtet med Tora.

«Tora kjemper ikke bare for seg selv, men også for alle de helsesykepleierne som har fortalt om utfordringene med kartleggingsverktøy.»

Tora uttrykker: «Nå vet jeg at jeg ikke kjemper alene. Det er utrolig godt å vite at jeg har en utdanningsinstitusjon for helsesykepleiere med meg i kampen for fagets grunnleggende verdier.»

Tora kjemper ikke bare for seg selv, men også for alle de helsesykepleierne som har fortalt om utfordringene med kartleggingsverktøy (12, 13) – og som ikke har blitt tatt på alvor av myndighetene. Honneth (4, 5) understreker at når opplevd urettferdighet motiverer til kamp for anerkjennelse, kan det bidra til å endre urettferdige maktforhold og svekke illegitim dominans.

Samtalen inspirerer til handling for helsesykepleiefaget

Tiden gikk, kaffekoppene var tomme, og jeg gikk på kjøkkenet for å lage mer kaffe. Mens kaffen traktet, kom flere tanker til meg. Retningslinjene for helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom sier tydelig at tilbudet til barn, ungdom og foreldre bør tilpasses den enkeltes forutsetninger og behov (6).

Jeg bestemte meg for å si til Tora at jeg vil utfordre Helsenursene NSF (Norsk Sykepleierforbund) til å kjempe sammen med henne – for en praksis der helsenursene tilpasser tilbudet til barn, ungdommer og deres foreldre, ikke til skjemaer. Dette ser jeg på som en viktig sak for en sterk og stolt fagforening, som i år markerer sitt 70-årsjubileum.

Da jeg kom tilbake med kaffen, var Tora borte. Først lurte jeg på om hun hadde blitt usynlig igjen – men så forsto jeg at hun hadde gått for å skrive mer om dette mangfoldige helsenursefaget.

Forfatteren oppgir ingen interessekonflikter.

KOLLEGIAL STØTTE: Anerkjennelse handler ikke bare om ros, men om å bli sett som fagperson. Når kolleger viser respekt for hverandres vurderinger og erfaringer, styrkes både profesjonen og fellesskapet i arbeidet. *Illustrasjon: PeopleImages / Shutterstock / NTB / Sissel Hagen Vetter*

1. Jansson T. Det usynlige barnet og andre fortellinger. Oslo: Cappelen Damm; 2022.
2. Norsk Sykepleierforbund (NSF). Yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere [internett]. Oslo: NSF; 22. november 2019 [hentet 1. juli 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.nsf.no/etikk-0/yrkesetiske-retningslinjer-sykepleiere>
3. Clancy A, Hovden JT, Andersen RA, Laholt H. Public health nurses' experiences of ethical responsibility: A meta-ethnography. Nurs Ethics. 2023;31(5):875–95. DOI: [10.1177/09697330231209](https://doi.org/10.1177/09697330231209)
4. Honneth A. Kamp om anerkjennelse: Om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk. Oslo: Pax Forlag; 2008.

5. Nørgaard B. Axel Honneth og en teori om anerkendelse. Tidsskr Soc Pædagogik. 2005;(16):63–71. Tilgjengelig fra: https://socialpaedagogik.dk/udvalgte_artikler/britta_noergaard_axel_honneth_og_en_teori_om
6. Helsedirektoratet. Helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom. Nasjonal faglig retningslinje [internett]. Oslo: Helsedirektoratet; 8. februar 2017 [oppdatert 23. april 2025; hentet 5. august 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten>
7. Bergen kommune. Bedre bruk av helsestatistikk for barn og unge [internett]. Bergen: Bergen kommune; 17. oktober 2023 [oppdatert 15. april 2024; hentet 1. juli 2025]. Tilgjengelig fra: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kunnskapskommunen/aktuell-forskning/prosjekter-vi-deltar-i/bedre-bruk-av-helsestatistikk-for-barn-og-unge>
8. Clancy A, Kjølrsrud ES. Sykepleieres spesialkompetanse må fremheves. Sykepleien. 2022;110(89935):e-89935. DOI: [10.4220/Sykepleiens.2022.89935](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2022.89935)
9. Nilsen I. Kartleggingsverktøy kan hindre en brukertilpasset helsesykepleie. Sykepleien 2023;111(93055):e-93055. DOI: [10.4220/Sykepleiens.2023.93055](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2023.93055)
10. Halvorsen TN, Sollesnes R, Langeland E. Helsefremmende tilnærming i møte med foreldre på helsestasjonen – idealer og realiteter: En kvalitativ intervjustudie av helsesykepleieres erfaringer. Nord Tidsskr Helseforsk. 2025;21(1). DOI: [10.7557/14.7705](https://doi.org/10.7557/14.7705)
11. Martinsen K. Bevegelig berørt. Bergen: Fagbokforlaget; 2018.
12. Nilsen ITL. Journalsystemet HsPro Helseprofil 0–20 år i støpeskjeen. Helsesøstres erfaringer med kartleggingsverktøy i skolehelsetjenestens journalsystem [masteroppgave]. Bergen: Høgskolen i Bergen; 2013. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2481896>
13. Øren TL. Kartleggingsverktøy i skulehelsetenesta – helsesøster sine erfaringar med bruk av målretta helseundersøkingar [masteroppgave]. Bergen: Høgskulen på Vestlandet; 2018. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2559544>